

Krzysztof Kietliński

Praca jako wyraz współczesnego patriotyzmu

Studia Theologica Varsaviensia 46/1, 96-107

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. KRZYSZTOF KIETLIŃSKI

PRACA JAKO WYRAZ WSPÓŁCZESNEGO PATRIOTYZMU

Praca na to jest, by się zmartwychwstało (Cyprian Kamil Norwid¹)

WPROWADZENIE

Patriotyzm jest ważnym elementem tożsamości jednostki, a także identyfikacji z pewną grupą narodową bądź państwem². Idea wspólnoty etnicznej wiąże się z dziedzictwem kulturowym, pochodzeniem, wspólnymi wartościami, pamięcią o bohaterach, symbolami, hymnem i świętami. W jednym ze słowników języka polskiego czytamy że, *patriotyzm oznacza miłość Ojczyzny, własnego narodu, połączoną z gotowością ofiar dla innych*³. Patriotyzm najczęściej pojmowany jest jako umiłowanie Ojczyzny, wyrażające się poprzez odpowiedzialność za jej losy dawne i obecne, walkę o pomyślność państwa, troskę o nią, poświęcenie i służbę. Jak napisał Jerzy Jedlicki, historyk idei: *Zgodzimy się zapewne wszyscy na trzy tezy wyjściowe:*

Państwo potrzebuje spoiwa moralnego: elementarnej wspólnoty wartości swoich obywateli.

Naród potrzebuje poczucia historycznej ciągłości i afirmacji dziedzictwa (a przynajmniej wyróżnionej jego części).

*Człowiek potrzebuje identyfikacji, poczucia tożsamości i przynależności, tego, co się zowie zakorzeniem*⁴.

¹ C.K. Norwid, *Promethidion: rzecz w dwóch dialogach z epilogiem*, Kraków 1997, s. 80.

² Pojęcie narodu może być czasami odróżniane od pojęcia ojczyzny, gdzie pierwszy termin dotyczy jakiegoś środowiska społecznego, natomiast ojczyzna jest łączona z pewnym terytorium. Jednak czym innym jest naród, który tworzy tzw. kulturę narodową, od państwa, które dąży do osiągnięcia dobra wspólnego. Por. Cz. Strzeszewski, *Katolicka Nauka Społeczna*, Lublin 1994, s. 507n.

³ *Słownik języka polskiego*, red. H. Szkiłdź, t. 2. Warszawa 1995, s. 595.

⁴ J. Jedlicki, *List z czyścica*, „Znak” 2002 nr 4, s. 70. Z badań socjologicznych PAN wynika, że co drugi student naszego kraju chciałby wyjechać za granicę, a jednocześnie deklaruje

We współczesnych uwarunkowaniach społeczno-politycznych świata nabiera coraz większego znaczenia nie tyle potencjał militarny, liczba ludności czy nawet obszar danego kraju, ale rozwój ekonomiczny, dostęp do nowoczesnej technologii i wiedzy. Jest pewną właściwością świata globalnego, że *rynki, (...) przejmują w coraz większym zakresie funkcje kierownicze w takich dziedzinach życia, które dotąd scalane były normatywnie, a więc albo politycznie, albo dzięki przedpolitycznym formom komunikacji*⁵. Miłość Ojczyzny to nie tylko duma narodowa z tradycji, zwyczajów, gotowość do ofiary, a nawet oddania życia, ale także duma z państwa czy dbanie o rozwój społeczno-gospodarczy. Dawniej patriotyzm przejawiał się przede wszystkim w dziedzinie politycznej i militarnej, obecnie zaś coraz częściej odnoszony jest do działalności gospodarczej i pracy.

W artykule zostaną podjęte wyżej poruszone kwestie, a przede wszystkim relacja pracy ludzkiej do patriotyzmu w zmieniającym się społeczeństwie. Będzie to zarazem próba znalezienia odpowiedzi na następujące pytania: Jakie są miejsca styku pomiędzy ekonomią a patriotyzmem?; Jak rozumieć nowoczesny patriotyzm gospodarczy?; Na ile postawa patriotyzmu może wpływać na pracę człowieka?

MIEJSCE PATRIOTYZMU W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

W ostatnim stuleciu, przede wszystkim w dobie globalizacji, wzrosła niepomniernie rola rynku, często kosztem polityki danego państwa bądź regionu. Skoro niektóre firmy światowe wypracowują wielokrotnie większy zysk aniżeli całe państwa, to jest czymś oczywistym, że muszą wpływać na gospodarkę wybranych krajów, a polityka danego państwa zostaje podporządkowana celom ekonomicznym. *Mówi się, że władza jest skutecznie podporządkowana rynkowi, że ów rynek ustala płace, wynagrodzenia, stopę procentową i ceny dla dostawców i wszechwładnego konsumenta*⁶. Te procesy dostrze-

przywiązanie do ojczyzny i jej wartości. Co więcej, większość sądzi, że Polska jest dla nich najlepszym krajem do życia. Por. K. Skarżyńska, *Patriotyzm nasz codzienny*, „Tygodnik Powszechny” z dnia 12 czerwca 2005, s. 11.

⁵ J. Habermas, *Pluralizm i moralność*, „Tygodnik Powszechny” 2005 nr 18, s. 6.

⁶ J.K. Galbraith, *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*, tłum. W. i S. Rączkowsky, Warszawa 1991, s. 300.

ga Kościół, który stwierdził, że: *nasze czasy charakteryzują się złożonym zjawiskiem globalizacji ekonomiczno-finansowej, czyli procesem rosnącej integracji ekonomii różnych krajów na płaszczyźnie wymiany dóbr i usług oraz transakcji finansowych, w którym coraz większa ilość operatorów przyjmuje kierunek globalny w swoich decyzjach podejmowanych ze względu na możliwości rozwoju i zysków*⁷. Jawi się zatem potrzeba pilnego określenia, czym jest patriotyzm gospodarczy.

W poszukiwaniu styku gospodarki i patriotyzmu trzeba określić, jaką ekonomię mamy na myśli. Niezależnie od zmieniającego się kapitalizmu, liberalizm pozostaje istotnym składnikiem współczesnej ekonomii. Od czasów Adama Smitha działalność ekonomiczna ludzi miała sprowadzać się do poszukiwania własnego interesu, który z kolei miał przynieść wszystkim przedsiębiorcom bogactwo i pomyślność⁸. Jak napisał jeden z ekonomistów, obecnie *trudno mówić o szczególnie eksponowanej pozycji konkretnej koncepcji polityki gospodarczej w skali światowej lub tylko w krajach wysoko rozwiniętych. Dominować zdaje się raczej pragmatyzm i eklektyzm*⁹. Oczywiście w kapitalizmie *jednostki dysponujące na rynku pełną swobodą kształtowania zarówno przebiegu własnej działalności gospodarczej, jak i form ładu gospodarczego zawsze będą (...) czyniły z tego użytek przede wszystkim w swoim własnym, egoistycznym interesie. Można spodziewać się, że będą próbowały zdobyć przewagę w stosunku do konkurentów, a uzyskawszy pozycje monopolistyczne lub przynajmniej oligopolistyczne, wyzwolić się spod działania mechanizmu konkurencji rynkowej*¹⁰.

W gospodarce światowej można wyróżnić następujące kierunki neoliberalne:

1. tradycyjny neoliberalizm – nawiązujący do klasycznego liberalizmu;
2. neoliberalna ekonomia podaży – akcentująca znaczenie podaży w gospodarce;

⁷ *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, Kielce 2005 [dalej cyt. KNSK], nr 361. Oczywiście istnieje ogólne założenie, że międzynarodowe relacje ekonomiczne nie są oparte na sentymentach. Jesteśmy raczej w kontekście wojny ekonomicznej. Por. http://www.archimag.com/articles/168/168knowledge_recontre_carayon.html.

⁸ Por. J.K. Galbraith, *Ekonomia w perspektywie*. Krytyka, dz. cyt., s. 77.

⁹ P. Pysz, *Rola państwa w ordoliberalnej koncepcji polityki gospodarczej*, „*Ekonomista*” 2005 nr 1, s. 77.

¹⁰ Tamże, s. 81.

3. społeczna gospodarka rynkowa – podkreślająca odpowiedzialność przedsiębiorstw wobec społeczeństwa oraz polityka zachowania ładu konkurencyjnego.¹¹

W pierwszych dwóch liberalizmach zachowania patriotyczne mogą być marginalizowane, gdyż na pierwszym miejscu stawia się tutaj indywidualizm i egoizm, a ofiarność, wyrzeczenie czy solidarność, zdają się być przeszkodą w osiąganiu zysku. Jak twierdzi ironicznie Wolfgang Munchau, banki to *jeden z ostatnich w Europie bastionów patriotyzmu ekonomicznego*¹². Natomiast w trzecim, gdzie podkreśla się odpowiedzialność wobec społeczności, czy rolę kapitału społecznego, element patriotyzmu uważany jest za użyteczny w osiąganiu sukcesu przez przedsiębiorstwa i wspomagającego rozwój społeczeństwa.¹³

INTEGRACYJNA FUNKCJA PATRIOTYZMU W EKONOMII

Polityka kształtowania konkurencyjnego ładu gospodarczego w skali mikro bądź makro akcentuje wolność i odpowiedzialność podmiotów gospodarujących. Należy podkreślić, że zarówno w patriotyzmie, jak i działalności gospodarczej, takie wartości jak wolność i odpowiedzialność stawiane są na pierwszym miejscu. Możemy

¹¹ Por. tamże, s. 78-79.

¹² W. Munchau, *Banki to ostatni bastion patriotyzmu ekonomicznego*, „Gazeta Prawna” 2007 nr 9, s. 6.

¹³ W Strategii Lizbońskiej, która jest najbardziej kompleksowym i długofalowym programem społeczno-ekonomicznym, która ma zmodernizować UE i przynieść jej wiodącą rolę na świecie do r. 2010 patriotyzm mieści się w punkcie 4 (budowanie społeczeństwa solidarności społecznej). Strategia Lizbońska przyjęta przez Radę Europy w 2000 r. wyznacza program rozwoju gospodarczego krajów unijnych. Zakłada dogonienie i prześcignięcie innych konkurencyjnych gospodarek światowych do 2010 r.

Cel powyższy ma zostać zrealizowany poprzez wdrożenie następujących elementów:

1. innowacyjności – gospodarka oparta na wiedzy, informacji, badaniach, wynalazkach, kompetencji i kwalifikacji pracowników;
2. liberalizacji i integracji sektorów rynku usług, takich jak telekomunikacji, energetyki, transportu, usług pocztowych i finansowych;
3. rozwoju przedsiębiorczości, ułatwień w dostępności do kapitału i technologii, wyrównanie szans konkurencyjnych, likwidacji barier administracyjno-prawnych;
4. budowanie społeczeństwa solidarności społecznej, przede wszystkim poprzez wzrost zatrudnienia, uelastycznienie rynku pracy, poprawie edukacji, zreformowanie systemu zabezpieczeń społecznych, przeciwdziałanie biedzie i ochronie środowiska naturalnego.

Por. *Strategia lizbońska – droga do sukcesu zjednoczonej Europy*, A. Budzyńska, M. Duszczyk, M. Gancarz, E. Gieroczyńska, M. Jantczak, K. Wójcik, Warszawa 2002, s. 6-9.

pytać retorycznie, czy przedsiębiorstwo może się prawidłowo rozwijać bez tych wartości? Wiadomo, że wartość ekonomiczna przedsiębiorstwa przekłada się na wartość społeczną danej firmy. Uczestnicy rynku coraz częściej interesują się, w jaki sposób spółka produkuje towary, czy nie niszczy środowiska naturalnego lub nie wyzyskuje pracowników, ale także pytają na ile przedsiębiorstwo pomaga społeczeństwu lokalnemu w rozwiązywaniu wspólnych problemów. Wobec nowych niepokojących zjawisk w gospodarce, takich jak: dewastacja środowiska naturalnego, afer gospodarczych, globalizacji¹⁴, nieuczciwych praktyk konkurencji, patriotyzm może ograniczać takie zachowania.

Przejawem patriotyzmu w kontekście danego regionu tzw. „małej Ojczyzny” jest budowanie kapitału społecznego, który jest podstawowym elementem **społeczeństwa obywatelskiego**. Opiera się on na relacjach międzyludzkich, a przede wszystkim na pomocy, więzi, zaufaniu, integracji, tradycji, zwyczajach, religii, czyli także na postawie patriotyzmu. Oczekuje się, że firmy włączą się w tworzenie kapitału społecznego, wzmacniając wspólnoty lokalne. Oznacza to umiejętność współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji dobra wspólnego. W przeciwieństwie do **kapitału finansowego**, kapitał społeczny nie ulega zmniejszeniu w czasie użytkowania, lecz przeciwnie – pomnożeniu. Sieci wzajemnego zaufania, czy lojalność pomiędzy podmiotami gospodarczymi a lokalnymi grupami ludzi, budują trwałe zależności, przyczyniają się do kształtowania ładu gospodarczego, sprzyjają realizacji interesów ogólnospołecznych i narodowych, a więc przynoszą korzyści obu stronom.

J. Tischner, analizując kwestię patriotyzmu, zwrócił uwagę na jeden z elementów łączących obywateli danej społeczności. *Jakim słowem wyrazić ową więź, która łączy ludzi i czyni ich dziećmi tej samej Ojczyzny? Należy użyć tutaj słowa: wzajemność. Wzajemność nie polega na zwykłej wymianie rzeczy, ale jest czymś o wiele bardziej zasadniczym. (...) Tam, gdzie jest wzajemność, każdy może powiedzieć: jest sobą dzięki tobie*¹⁵. Podobnie uważa psycholog społeczny, Krystyna Skarżyńska, która podkreśla, że: *budowanie wspólnoty (...)*

¹⁴ Oczywiście globalizacja jest zjawiskiem złożonym, i nie można oceniać jej jednoznacznie. *Globalizacja nie może być nową postacią kolonializmu. Musi respektować wielość kultur, które w ramach powszechnej harmonii narodów są jakby różnymi kluczami interpretacyjnymi ludzkiego życia.* Jan Paweł II, *Przemówienie w Papieskiej Akademii Nauk Społecznych: Globalizacja i etyka*, 27 kwietnia 2001.

¹⁵ J. Tischner, *Polska jest Ojczyzną*, Paris 1985, s. 109.

to przede wszystkim styl życia podtrzymujący więzi. Zauważyć innych, dostrzec ich mocne i słabe strony oraz potrzeby, zrobić coś z sąsiadami, by na wspólnym podwórku było ładniej, zdobyć pieniądze dla hospicjum w mieście, zapraszać bezrobotnych do udziału w lokalnych pracach społecznych, znaleźć stypendium dla utalentowanej dziewczynki (...) to czynności patriotyczne, ponieważ kształtują związki ze wspólnotą¹⁶.

Jarosław Gowin w artykule *Czas mocnych wartości* postawił ciekawą tezę, że spoiwem polskiej demokracji może być właściwie pojmowany patriotyzm. Uważa, że *patriotyzm jest wartością, wokół której trzeba budować polskie życie publiczne¹⁷*. Taka wizja narodu polega na identyfikacji z porządkiem prawnym, pozwalającym czerpać obywatelom zyski z przynależności do niej [z Ojczyzny], satysfakcję z politycznej organizacji, służby publicznej i świadczeń społecznych: *daje bezpieczeństwo socjalne i redukuje zagrożenia z zewnątrz¹⁸*. Zatem patriotyzm jest gotowością wniesienia wkładu do swego własnego kraju. *Jest gotowością życia dla własnego kraju. Przywrócenie poczucia obywatelstwa jest centralną potrzebą systemu pokapitalistycznego¹⁹*. W czasie zagrożeń i konfliktów zbrojnych patriotyzm obywateli objawiał się głównie przez walkę w obronie Ojczyzny, natomiast w czasie pokoju poprzez solidną pracę. Współcześnie zatem przechodzimy z patriotyzmu historyczno-kulturowego do obywatelskiego, co wyraża się zadowoleniem społeczeństwa ze wzrostu gospodarczego

¹⁶ K. Skarżyńska, *Patriotyzm nasz codzienny*, art. cyt., s. 11.

¹⁷ J. Gowin, *Czas mocnych wartości*, „Tygodnik Powszechny” z dnia 12 czerwca 2005, s. 10.

¹⁸ K. Skarżyńska, *Patriotyzm nasz codzienny*, art. cyt., s. 11. Jeden z historyków napisał: *Rozstrzygającym (...) momentem dla upadku Polski był brak silnej i rozumnej woli do utrzymania się przy niepodległości państwowej w warunkach, w jakich się Polska znajdowała w XVIII wieku. Polska, jako państwo, uległa przemocy, bo przestała spełniać elementarne obowiązki względem siebie*. M.H. Serejski, *Naród a państwo w polskiej myśli historycznej*, Warszawa 1973, s. 277. Czy zatem dzisiaj w dobie globalizacji grozi nam grabież ekonomiczna Ojczyzny? Tak, ale tylko na własne życzenie. *Znicześcić narodu nikt nie podola bez współdziałania obywateli tegoż narodu, i to nie bez współdziałania przypadkowego, częściowego, nominalnego, ale bez współdziałania starannego*. C.K. Norwid, *Pisma wszystkie*, t. 7, Warszawa 1976, s. 35.

¹⁹ P.F. Drucker, *Spoleczeństwo pokapitalistyczne*, tłum. G. Kranas, Warszawa 1999, s. 140. Potwierdza tę tezę G. Herling-Grudziński, który stwierdził, że *...odbieraliśmy te wybory (z 4 czerwca 1989) jako dowód jedności społecznej i patriotyzmu Polaków, a dopiero po wielu miesiącach i gorzkich rozczarowaniach przyszła refleksja, że przecież w wyborach, które w gruncie rzeczy były głosowaniem >za< czy >przeciw< niepodległości, wzięło udział zaledwie sześćdziesiąt procent Polaków, z czego jedna trzecia poparła komunistów*. Tenże, *Cicha cnota patriotyzmu*, „Więź” 1998 nr 11, s. 15.

i rozwoju demokracji. Jeśli mieszkańcy nie czują się obywatelami, gdy pozbawia się ich możliwości korzystania z przysługujących im praw, albo dopuszcza się do zaniechania wypełniania pewnych zobowiązań, to zanika poczucie odpowiedzialności za dobro wspólne. Nie podejmuje się też prawie żadnych działań społecznych, po prostu traci się jedność narodową i związki z ojczyzną²⁰.

W dziedzinie integracji ekonomii różnych krajów mogą być pomocne religie, które przez wiele wieków wpływały na sposób gospodarowania człowiekiem, co więcej, mają zasięg globalny; np. Kościół katolicki w działalności gospodarczej postuluje wdrażanie zasady pomocniczości, która z jednej strony winna wzmocnić postawy patriotyczne lokalnych wspólnot, zaś z drugiej przynieść korzyści dla powszechnego rozwoju ludów i narodów. Nauczanie Kościoła ukazuje człowieka powołanego przez Boga do działalności gospodarczej w perspektywie regionalizacji i globalizacji. Należy zaznaczyć, że *wszyscy mają prawo do uczestniczenia w życiu gospodarczym oraz obowiązek uczestniczenia, według własnych możliwości, w rozwoju własnego kraju i całej rodziny ludzkiej*²¹.

PRACA I PATRIOTYZM

Patriotyzm odegrał ważną rolę w tworzeniu przedsiębiorstw i gospodarek narodowych. Można wskazać liczne przykłady patriotyzmu gospodarczego w historii; na przykład w Polsce motyw patriotyczny miał duże znaczenie w dobie rozbiorów i zniewolenia dla zachowania tożsamości narodowej²². Jednym z przejawów takiego myśle-

²⁰ Por. P.F. Drucker, *Spoleczeństwo pokapitalistyczne*, dz. cyt., s. 141. *Ale by działać w gwałtownie zmieniającym się i niebezpiecznym świecie pokapitalistyczny system musi ponownie stworzyć poczucie obywatelstwa*. Tamże, s. 141.

²¹ KNSK, nr 333. Już papież Jan XXIII, w Encyklice *Pacem in terris*, nr 141, napisał: *Zadaniem władzy powszechnej (...) jest starać się o wytworzenie na całym świecie takich warunków, w których nie tylko władza publiczna każdego państwa, lecz również poszczególni ludzie oraz zrzeczenia będą mogły bezpieczniejszy wykonywać swe zadania, wypełniać obowiązki i domagać się poszanowania dla swych praw. Zatem: Działalność ekonomiczna musi być postrzegana oraz prowadzona jako świadoma odpowiedź na wezwanie Boga skierowane do każdego człowieka. (...) Odpowiednie zarządzanie uzyskanymi darami w tym również dobrami materialnymi, jest działaniem sprawiedliwym w stosunku do siebie oraz innych ludzi*. KNSK, nr 326.

²² Wystarczy wspomnieć idee ruchu spółdzielczego w Wielkopolsce. Później, w czasach Polski Ludowej, często ośmieszano patriotyzm hasłami typu: *Budowanie socjalizmu patriotycznym obowiązkiem obywatela*. Np. Wojciech Jaruzelski, mając na myśli nie tylko osiągnięcia gospodarcze Polski socjalistycznej, wołał z trybuny pierwszomajowej: *osiągnęliśmy niema-*

nia było tworzenie narodowych syndykatów, propagowanie właściwych postaw konsumenckich, sprowadzających się głównie do kupowania tego, co swojskie, pochodzących z danego regionu czy państwa. Uświadamiano sobie, że dla przetrwania kultury ojczystej nie wystarczy zryw zbrojny czy nawet oświata i nauka, ale potrzebne jest systematyczne budowanie gospodarki narodowej opartej na dobrych firmach, rzetelnej pracy, a także na odpowiednich postawach konsumpcyjnych. Tego typu opisy patriotyzmu ekonomicznego można znaleźć w literaturze pozytywistycznej Polski, np. w *Ziemi Obiecanej* W. Reymonta czy w *Lalce* i *Powracającej fali* B. Prusa.

Człowiek większość życia spędza w pracy. Tam wespół z innymi pracownikami uczy się współpracy, komunikacji, zaufania i odpowiedzialności. *Praca ma to do siebie, że przede wszystkim łączy ludzi – i na tym polega jej siła społeczna: siła budowania wspólnoty. (...) Praca jest wzajemnością, jest porozumieniem, jest zależnością wielostronną. Praca tworzy wspólnotę*²³. Człowiek wykonuje pracę, która ma służyć nie tylko jemu samemu, ale także rozwojowi danego regionu czy budowie mocnego państwa. Można przeczytać w jednej z deklaracji politycznych: *Naszym celem jest budowa silnego i uczciwego Państwa, zapewniającego poczucie bezpieczeństwa swoim obywatelom oraz tworzącego sprzyjające warunki do prowadzenia działalności gospodarczej*²⁴. Człowiek powinien pracować zarówno dlatego, że nakazał mu to Stwórca, jak też po to, by odpowiedzieć na potrzebę utrzymania się i rozwoju swojego człowieczeństwa. Praca jawi się jako obowiązek moralny wobec bliźniego, w pierwszym rzędzie wobec członków własnej rodziny, ale także społeczeństwa, do którego się należy, wobec narodu, którego się jest synem czy córką, oraz wobec całej ludzkiej rodziny, której się jest częścią: *jesteśmy spadkobiercami pracy poprzednich pokoleń, a jednocześnie budowniczymi przyszłości*

lo. Zaś Karol Marks nauczał, że proletariatus nie ma ojczyzny, a jeśli jest – to jedynie patriotyzm klasowy, a nie narodowy; a flagę narodową należy zamienić na czerwony sztandar z sierpem i młotem.

²³ J. Tischner, *Polska jest Ojczyzną*, dz. cyt., s. 17 i s. 29.

²⁴ Por. *Koalicyjna Deklaracja Programowa Solidarne Państwo z 27 kwietnia 2006 r.* Chociaż w Polsce brakuje pracy – mamy dwa razy wyższy wskaźnik poziomu bezrobotnych niż w Europie, to niepokoi fakt, że przy tak wysokim stopniu bezrobocia Polska charakteryzuje się niską aktywnością bezrobotnych poszukujących pracy. Por. M. Góra, *Trwale wysokie bezrobocie w Polsce. Wyjaśnienia i propozycje*, „Ekonomista” 2005 nr 1, s. 28. Jak twierdzi autor opracowania: *bierność ekonomiczna jest w Polsce jeszcze większym problemem niż bezrobocie*. Tamże, s. 43.

*wszystkich ludzi, którzy będą żyli po nas*²⁵. Praca ma zatem odniesienie społeczne i narodowe.

Czy dzisiaj rzeczywiście przejawem patriotyzmu jest kupowanie polskich produktów, wytworzonych niedaleko naszego miejsca zamieszkania, aby w ten sposób wspomagać polskie przedsiębiorstwa i rozwijać gospodarczo kraj? Nabywając produkty danego regionu i okolicy, sprawiamy, że więcej pieniędzy zostanie na miejscu, co przełoży się na nowe miejsca pracy i inwestycje. Towary wyprodukowane lokalnie nie wymagają też transportu czy rozbudowanej infrastruktury, co z kolei wpływa na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Łatwiej jest też kontrolować lokalnych wytwórców w sposobie produkcji danego towaru, aniżeli przywiezionego z zewnątrz. Odpowiedź jest pozytywna również z perspektywy rachunku ekonomicznego, bo gdyby nawet nasze produkty były droższe od unijnych, to należy wybrać rodzime, gdyż w przeciwnym wypadku trzeba uwzględnić odprawy dla zwolnionych robotników, degradację środowiska, likwidację przedsiębiorstwa, brak pracy i zasiłki dla bezrobotnych danego regionu. Jeśli zamknięcie jedyne go zakładu pracy w danej okolicy może prowadzić do bezrobocia strukturalnego, do spauperyzowania tego regionu, to należy się zastanowić, czy ze społeczno-ekonomicznego punktu widzenia nie będzie korzystniej dolożyć z budżetu, aby utrzymać nierentowne miejsca pracy.

W społeczeństwie pokapitalistycznym, jak twierdzi P. Drucker, o sile narodu i Ojczyzny decyduje przede wszystkim poziom wiedzy społeczeństwa, konkurencyjność przedsiębiorstw, innowacyjność, produktywność czy zdolność do współpracy z innymi²⁶. W pracy cennie są między innymi takie wartości, jak: profesjonalizm, kreatywność, innowacyjność, samodzielność, przedsiębiorczość, skuteczność i efektywność, inteligencja, czy kultura osobista. Ludzie źle pracujący, niekompetentni, słabo wykształceni, naruszający prawo pracy, mogą być posądzeni o brak należytej troski o Ojczyznę. Zatem rozwijanie talentów, pracowitość, sumienność, punktualność i rzetelne płacenie podatków, wyznaczają zachowania patriotyczne obywateli²⁷. Wydaje się, że za patriotę jutra może być uznany przede wszystkim

²⁵ KNSK, nr 274. Zatem współczesnym przejawem patriotyzmu będzie nie tyle wyjeżdżanie z Polski, ale pozostanie w niej, nawet w wypadku trudnej sytuacji ekonomicznej i podjęcia walki ze złym rządem, z korupcją, z niewłaściwymi instytucjami, po prostu praca dla Polski.

²⁶ Por. P.F. Drucker, *Spółczesność pokapitalistyczna*, dz. cyt., s. 11-14.

²⁷ *Współodpowiedzialność za dobro wspólne wymagają z moralnego punktu widzenia płacenia podatków, korzystania z prawa wyborczego, obrony kraju*. KKK, nr 2240.

taki człowiek, który odznacza się wysokim poziomem moralnym, który podnosi swoje kwalifikacje i kompetencje na rynku pracy, który jest kreatywny oraz zatroskany o dobro wspólne. J. Tischner napisał w książce: *Polska jest Ojczyzną. Dziś sytuacja jest inna. Nie, nie można powiedzieć, że pytanie co robić nie jest aktualne. To także ważna dziś sprawa, ale na pierwszym planie jest: jak robić. Naszym problemem stała się jakość pracy. Powiedzmy jeszcze dokładniej: problemem stała się kultura pracy*²⁸.

Inteligencja zbiorowa przejawia się zwykle we współpracy intelektualnej. Nowoczesny naród nie może istnieć bez technologii i informacji. *Inicjatywa ekonomiczna jest wyrazem inteligencji oraz konieczności odpowiadania na potrzeby człowieka w sposób twórczy i wspólnotowy (...) Poczucie odpowiedzialności wynikające z wolnej inicjatywy ekonomicznej kształtuje się nie tylko jako cnota indywidualna, niezbędna dla rozwoju poszczególnej osoby, lecz także jako cnota społeczna, konieczna do rozwoju solidarnej wspólnoty*²⁹. Nastąpiło zatem wyraźne przejście od walki o zachowanie tożsamości narodowej, czy obrony granic do potrzeby solidnej pracy na rzecz dobra, jakim jest ojczyzna i naród.

ZAKOŃCZENIE

Patriotyzm zawsze był spoiwem polskiego społeczeństwa, dzisiaj zaś może być spoiwem polskiej demokracji i gospodarki. Jednak sam rynek nie wypełni luki po tradycyjnym patriotyzmie. Chodzi o przechodzenie od patriotyzmu dawnego, ideologicznego, do patriotyzmu realnego, dostosowanego do naszych czasów. W przeciwnym razie dla współczesnych Polaków pojęcie patriotyzmu stanie się zupełnie anachroniczne. Nie może to być jedynie odwołanie się do dziewiętnastowiecznych tradycji pozytywistycznych. Nie tyle chodzi o potęgowanie sporu pomiędzy zwolennikami poglądów liberalnych czy narodowych, co wypracowanie pozytywnej, nowoczesnej wizji patriotyzmu. Idea patriotyzmu zawsze bowiem będzie uwarunkowana okolicznościami historycznymi. Zarówno bowiem narodowowyzwoleńcze, jak i pozytywistyczne wzorce patriotyczne, stały się nieaktual-

²⁸ J. Tischner, *Polska jest Ojczyzną*, dz. cyt., s. 27.

²⁹ KNSK, nr 343.

ne³⁰. Patriotyzm to także *odpowiedzialność za ojczyznę, którą przekazemy w spadku następnym pokoleniom. Nie możemy myśleć jedynie w kategoriach egoistycznego interesu swojej generacji. Musimy myśleć i działać także w interesie tych, którzy dopiero po nas przyjdą*³¹.

Dzisiaj patriotyzm oznacza dążenie do ekonomicznej potęgi ojczyzny, budowanie gospodarki opartej na wiedzy i technologii przy zachowaniu wysokich standardów moralnych. Chodzi o zbudowanie gospodarki otwartej, która nie będzie obawiała się obcych rynków i zagranicznej konkurencji. W ramach krajów Unii Europejskiej mamy być partnerscy. W celu wzmocnienia postaw patriotycznych należy raczej zadbać o wykształcenie młodego pokolenia, które skutecznie będzie mogło konkurować na rynkach światowych. Wzrost gospodarczy, poczucie bezpieczeństwa, sprawność funkcjonowania organów państwowych będzie spajała tożsamość narodową, umacniała patriotyzm.

Patriotyzm winien być rozumiany także jako: *postawa solidarności ze skrzywdzonymi i poniżonymi współobywatelami, szczególnie tymi, którzy nie radzą sobie w dzisiejszym wyścigu szczurów lub zostali pozostawieni w nieszczęściu samym sobie*³². Ciągłe jest potrzeba służenia innym, bycia solidarnym, myślenia o następnych pokoleniach, gdyż są pewne zobowiązania wobec wspólnoty. Zatem przede wszystkim praca jest dzisiaj formą nowoczesnego patriotyzmu, która wyraża się poprzez dbanie o rozwój społeczno-gospodarczy Ojczyzny i propagowanie wartości. *...jeśli (...) sprawę polskiej pracy niepodległej oprzemy na ludzkim sumieniu – spełnimy nasze zadanie.*³³

Patriotism versus business activity Work as word of present patriotism

Summary

Patriotism is an important element of the individual's identity and his identification with the national community. It also has an influence on business activity of man. Not only is patriotism cultural heritage, a tradition, a hymn, or a holiday, but it is also the pride in economic achievements and democracy development. Modern nation cannot exist without technology or information. The

³⁰ Por. M.A. C i c h o c k i, *Solidarystyczne podstawy patriotyzmu*, „Znak” 2002 nr 4, s. 13-30.

³¹ Tamże, s. 29.

³² Tamże, s. 27.

³³ J. T i s c h n e r, *Polska jest Ojczyzną*, dz. cyt., s. 32.

business activity always has a social dimension, as it refers, above all, to the members of its own family and to the whole nation, whose sons and daughters we are. Today's patriotism should be mainly based on the activities which will cause the growth in the social capital and which will, at the same time, contribute to the increase in the friendliness towards the state and to its recognition as something really good and something own. In the light of the worrying phenomena in the economy such as the devastation of the natural environment, economic affairs and the unfair trade practices, patriotic conduct may limit such behaviour. The economic growth, a sense of security and the efficiency of the government organs tighten national identification and, at the same time, patriotism.

ks. Krzysztof Kietliński